

SCIENTOLOGY EEN NIEUWE RELIGIE

Prof. Dr. M. Darrol Bryant
Ph.D. Hoogleraar theologie en culturele wetenschappen
Renison College, Universiteit van Waterloo
Waterloo, Ontario, Canada

26 september 1994

SCIENTOLOGY EEN NIEUWE RELIGIE

SCIENTOLOGY
EEN NIEUWE RELIGIE

INHOUD

I.	Professionele Achtergrond	1
II.	De Opdracht	4
III.	De “Nieuwe Religies” en Theologische Studie	4
IV.	Is Scientology een Religie?	7
V.	Is Scientology een Gemeenschap met een Eredienst?	14

26 september 1994

SCIENTOLOGY EEN NIEUWE RELIGIE

Prof. Dr. M. Darrol Bryant
Bryant, Ph.D. Hoogleraar theologie en culturele wetenschappen
Renison College, Universiteit van Waterloo
Waterloo, Ontario, Canada

I. Professionele Achtergrond

Ik behaalde mijn bachelor filosofie en politieke wetenschappen *cum laude* (1964) aan het Concordia College in Moorhead, Minnesota, Verenigde Staten. Mijn bachelor theologie *cum laude* (1967) is van de Harvard Divinity School van de Harvard Universiteit in Cambridge, Massachusetts, Verenigde Staten. Ik haalde mijn master in speciale religieuze studies (1972) aan het Institute of Christian Thought, Universiteit van St. Michael's College aan de Universiteit van Toronto, in Ontario, Canada, waar ik tevens promoveerde (1976). Mijn proefschrift was getiteld "History and Eschatology in Jonathan Edwards: A Critique of the Heimert Thesis" [Geschiedenis en eschatologie in Jonathan Edwards: Een kritische analyse van de Heimert these].

Ik heb college gegeven aan het Concordia College in Moorhead, Minnesota (zomer 1966), de Lutherse Universiteit in Waterloo, Ontario (1967–1969), de Universiteit van Windsor in Windsor, Ontario (zomers van 1972 en 1973), de dependance van de Universiteit van Toronto, Ontario (1972), en sinds 1973 aan het Renison College van de Universiteit van Waterloo in Ontario. Ik ben hoogleraar theologie en culturele wetenschappen aan het Renison College van de Universiteit van Waterloo, waar ik ook buitengewoon hoogleraar sociale ontwikkelingswetenschap ben.

Sinds 1982 maak ik deel uit van de ondersteunende faculteit van het Consortium voor Reformatorische Geschiedenis van de Universiteit van Waterloo en de Universiteit van Guelph. Ik was decaan van de faculteit theologie van de Universiteit van Waterloo (1987–1993) en momenteel heb ik zitting in de examencommissie voor de master theologie aan de Universiteit van Waterloo.

Ik heb ook gastcolleges gegeven aan de Universiteit van Cambridge in het Verenigd Koninkrijk (1980), het Indian Institute of Islamic Studies in New Delhi, India (1986), het Dr. S. Radhakrishnan Instituut voor voortgezette studie in filosofie aan de Universiteit van Madras in India (1987), de Hamdard Universiteit in New Delhi, India (1993), en de Universiteit van Nairobi in Kenya (1994). Verder heb ik gastcolleges gegeven aan talloze universiteiten in Azië, Afrika, Latijns-Amerika en Europa.

Ik ben auteur van vier theologische boekwerken: *To Whom It May Concern: Poverty, Humanity, Community* [Voor wie het aangaat: Armoede, Menselijkheid, Gemeenschap], (Philadelphia, 1969), *A World Broken By Unshared Bread*, [Een wereld verdeeld door ongedeeld brood] (Genève, 1970), *Religion in a New Key* [Religie in een nieuwe gedaante] (New Delhi, 1992) en *Jonathan Edwards' Grammar of Time, Self, and Society* [Jonathan Edwards' beginselen van Tijd, Ego en Samenleving] (Lewiston, NY, 1993). Ik heb ook (alleen of samen met anderen) de eindredactie gedaan van nog eens twaalf theologische boekwerken, waaronder: *Exploring Unification Theology* [Verkenning van de Verenigingstheologie] (New York, 1978), *God: The Contemporary Discussion* [God: de moderne discussie] (New York, 1982), *The Many Faces of Religion and Society* [De talloze gezichten van religie en de samenleving] (New York, 1985), *Eugen Rosenstock-Huessy: Studies in His Life and Thought* [Eugen Rosenstock-Huessy: Onderzoek naar zijn leven en ideeën] (Lewiston, NY, 1986), *Interreligious Dialogue: Voices for a New Frontier* [Inter-religieuze dialoog: Stemmen voor een nieuwe horizon] (New York, 1989) en *Pluralism, Tolerance, and Dialogue* [Pluralisme, Tolerantie en Dialoog] (Waterloo, 1989). Samen met Doris Jakobsh heb ik *A Canadian Interfaith Directory* samengesteld (Waterloo, 1993). Ik heb meer dan veertig wetenschappelijke artikelen geschreven, waaronder "Faith and History in Grant's Lament", "Media Ethics", "Cinema, Religion, and Popular Culture", "Sin and Society", "The Consolations of Philosophy", "New Religions: Issues and Questions", "Towards a Grammar of the Spirit in Society", "Interreligious Dialogue and Understanding", "The Purposes of Christ: Towards the Recovery of a Trinitarian Perspective", "From 'De' to 'Re' or Does the 'Future of Ontotheology' Require the Recovery of the Experience/Sense of Transcendence?", "The Kumbha Mela: A Festival of Renewal", en "To Hear the Stars Speak: Ontology in the Study of Religion". Mijn publicaties bestrijken een breed terrein van religie en cultuur, maar kunnen worden onderverdeeld in de volgende categorieën: I. Theologie en Ethiek, II. Religie in Noord-Amerika, III. Nieuwe Religieuze Bewegingen, en IV. Interreligieuze Dialoog.

Ik geef al meer dan vijftientig jaar college theologie. Op het Renison College, aan de Universiteit van Waterloo, geef ik regelmatig college over de zoektocht naar religie, de wetenschappelijke studie van religie, de geschiedenis van het christelijke denken en interreligieuze ontmoeting en dialoog, waarin de vergelijkende, historische, en sociologische werkwijzen worden gehanteerd die bij de wetenschappelijke benadering van religie gebruikelijk zijn. Daarnaast geef ik af en toe colleges over religie en politiek, religie en literatuur en religie en film, en ik heb colleges gegeven over sekten, cultussen en nieuwe religieuze bewegingen. Ook heb ik colleges voor promovendi gegeven over het christendom en wereldreligies.

Ik ben al heel lang lid van de Canadian Society for the Study of Religion, de American Academy of Religion, de Canadian Theological Society, de Society for Values in Higher Education, de Royal Asiatic Society, en de Society for Buddhist Christian Studies. Tevens ben ik adviseur geweest van vooraanstaande internationale en interreligieuze conferenties, waaronder de Wereldraad van Kerken (1985, 1990, 1992).

Als religie- en cultuurwetenschapper houd ik mij al sinds halverwege de jaren 70 bezig met onderzoek naar nieuwe religieuze bewegingen. Ik wilde inzicht krijgen in de oorsprong, geloofsovertuigingen en rituelen van deze nieuwe bewegingen, alsmede hun relatie tot de cultuur van de samenleving in bredere zin. (Veel van deze religies zijn niet “nieuw” in werkelijke zin, maar wel nieuw voor de Noord-Amerikaanse samenleving.) Daarnaast was ik geïnteresseerd in, en ook wel wat geamuseerd door de vaak aan hysterie grenzende reacties die de nieuwe religieuze bewegingen bij delen van de bevolking teweeg brachten. Ik heb uitgebreid veldonderzoek verricht bij diverse nieuwe religieuze gemeenschappen in Canada, de Verenigde Staten en India.

Wat betreft de Scientology Kerk: ik kwam voor het eerst in aanraking met deze nieuwe religieuze gemeenschap halverwege de jaren 70. In die tijd ontmoette ik leden van de Scientology Kerk in Toronto en in Kitchener, Ontario. Ik was aan het einde van de jaren 70 en in het begin van de jaren 80 in de gelegenheid een aantal bijeenkomsten bij te wonen, waar leden van de Scientology Kerk en religieuze wetenschappers tezamen kwamen om de fundamentele geloofsovertuigingen en praktijken van Scientology te bespreken. Ik heb ook een aantal leden van Amerikaanse en Britse afdelingen van de kerk ontmoet. Ik heb uitgebreide gesprekken gevoerd met leden van de kerk over hun ervaring van Scientology en de invloed daarvan op hun leven. Tot op de dag van vandaag heb ik nog steeds af en toe contact met enkele Canadese leden van de kerk. Ik heb de Scientology Centra in Kitchener en aan de Yonge Street in Toronto bezocht. Sinds halverwege de jaren 70 heb ik veel van de grotere publicaties van de Scientology Kerk gelezen, waaronder *Dianetics: De Leidraad voor het Menselijk Verstand*, *Het Scientology Handboek*, *Wat is Scientology?*, en *De Scientology Religie*. Daarnaast heb ik publicaties van de kerk gelezen over

hedendaagse sociale thema's, zoals drugsmisbruik, geestelijke gezondheidszorg en vrijheid van religie. Ik heb wetenschappelijke artikelen en boeken over de Scientology Kerk gelezen, voornamelijk geschreven door godsdienstsociologen.

II. De Opdracht

Men heeft mij verzocht mijn mening als religieus wetenschapper te geven over de volgende twee vragen. 1. Is Scientology een "religie"? en 2. Zijn de Scientology Kerken "huizen van eredienst?" Het is mij duidelijk dat het antwoord op deze vragen relevant is voor vragen die verband houden met de fiscale vrijstelling van Scientology organisaties binnen bepaalde rechtssystemen. Bij mijn benadering van deze vragen geef ik enige achtergrondinformatie over onderzoek naar nieuwe religieuze bewegingen, waarna ik direct zal ingaan op bovenstaande vragen. Mijn analyse en antwoorden op de vragen geef ik uitsluitend in mijn hoedanigheid van religieus wetenschapper en deze zijn niet gebaseerd op enige deskundigheid op juridisch of administratief terrein.

III. De "Nieuwe Religies" en Theologische Studie

In de tweede helft van de 20e eeuw zien we de opkomst van talloze "nieuwe religies" in Noord-Amerika en Europa. In de media werden deze vaak "de sekten" genoemd. Hieronder vielen groeperingen als Hare Krishna, 3HO, de Verenigingskerk, Transcendentale Meditatie en Scientology. Wanneer "nieuwe religies" de aandacht van de media trokken, was dat gewoonlijk in verband met sensationele beweringen dat de leden van deze nieuwe religieuze gemeenschappen niet vrijwillig lid zouden zijn, maar dat ze zouden zijn "geprogrammeerd" of "gehersenspoeld". Deze beweringen zijn het onderwerp geweest van wetenschappelijk onderzoek (Eileen Barker, *The Making of a Moonie* [Hoe word je een Moonie], Oxford, 1984), alsmede een aantal overheidsonderzoeken (Hill Report over "Mind-Development Groups, Sects and Cults in Ontario" [Bewustwordingsgroeperingen, sekten en cultussen in Ontario], 1980). Deze wetenschappelijke onderzoeken en overheidsonderzoeken hebben ontdekt dat er geen gegronde redenen waren voor dergelijke beschuldigingen, maar de vooroordelen bestaan nog steeds.

Toen religieuze wetenschappers zich in de jaren 60 en 70 gingen bezighouden met het onderzoek naar de "nieuwe religieuze gemeenschappen" deden zij een aantal observaties die het waard zijn hier te noemen. Die onderzoeken werden in de jaren 80 en 90 voortgezet, waarbij ook andere delen van de wereld in het onderzoek werden betrokken.

Veel van deze "nieuwe religies" waren niet echt "nieuw", maar wel nieuw voor Noord-Amerika. De Hare Krishna beweging, bijvoorbeeld, wordt vaak beschouwd als een "nieuwe religie" / "cultus",

maar deze was in feite alleen “nieuw” in Noord-Amerika. Het is een gemeenschap met een lange traditie in India, die voortkomt uit het leven en het werk van de 15e-eeuwse Hindoe-hervormer Caitanya. De beweging heeft in India sindsdien onafgebroken bestaan, maar kwam pas in de jaren 60 naar Noord-Amerika. Hetzelfde geldt voor een aantal andere nieuwe religieuze bewegingen die hun oorsprong vinden in de oosterse hindoeïstische, boeddhistische en sikh-tradities.

Een kleiner aantal van de “nieuwe religies” is gebaseerd op de herontdekking van vergeten of veronachtzaamde facetten van oudere religieuze tradities, vaak de mystieke en meditatieve aspecten van de islam of van het joodse en christelijke geloof. Zo ging het bij het eerste “deprogrammeer”-geval in Canada om een jonge vrouw die was afgestudeerd aan de Universiteit van Waterloo en zich had aangesloten bij een charismatische katholieke gemeenschap in Orangeville, Ontario.

Veel van de “nieuwe religies” zijn ontstaan doordat christelijke of islamitische zendelingen kennis maakten met inheemse Afrikaanse en Aziatische tradities. Toen deze groeperingen hun geloof begonnen te verspreiden in Noord-Amerika werd dit met de nodige achterdocht bekeken aangezien veel van de geloofsovertuigingen van de nieuwere gemeenschappen als “kettters” ten opzichte van de bestaande gezindten werden gezien. Enkele van deze door synthese ontstane bewegingen, zoals de Verenigingskerk, vinden hun oorsprong in de christelijke zendingswereld maar bevatten daarnaast elementen van inheemse of traditionele religies alsook “nieuwe openbaringen”. Een soortgelijk geval is de Bahai traditie die voortkomt uit de islamitische traditie maar tevens een “nieuwe openbaring” omvat.

Een aantal van de nieuwe religies was in grote lijnen werkelijk “nieuw”, zoals bijvoorbeeld Scientology en Prosperos. (Zie Robert Ellwood Jr., *Religious And Spiritual Groups in Modern America* [Religieuze en spirituele groeperingen in het hedendaagse Amerika], Englewood Cliffs, NJ: 1973). Toch zien we, zelfs in deze gevallen, dat het absolute nieuw zijn van de hand wordt gewezen, zoals bijvoorbeeld wanneer L. Ron Hubbard verklaart dat Scientology “een rechtstreekse voortzetting van het werk van Gautama Siddharta Boeddha” is (*Het Scientology Handboek*). Dus zelfs hier vinden we elementen van geloofsovertuigingen, praktijken, inspiratie, of rituelen, waarvan antecedenten of parallellen te vinden zijn in oudere en/of andere tradities.

Religieuze geschiedschrijvers wijzen ons erop dat “nieuwe religieuze bewegingen” voortdurend ontstaan. In dat verband verwijzen zij naar de 19e eeuw, toen in heel Amerika “nieuwe religieuze bewegingen” als paddenstoelen uit de grond schoten, of naar het Japan van de 20e eeuw, waar vooral na de Tweede Wereldoorlog eenzelfde verschijnsel werd waargenomen. De meeste gevallen in het Amerika van de 19e eeuw waren weliswaar varianten op het christendom, maar

toch “nieuw”. (Zie Mary Farrell Bednarowski, *New Religions and the Theological Imagination in America* [Nieuwe religies en de theologische verbeeldingskracht in Amerika], Bloomington, IN: 1989.) Zo waren er de Shakers en de Quakers, de Mormonen en de New Lights, de Oneidians en de New Harmonians, en nog zo’n duizend andere. In het geval van Japan hadden de meeste nieuwe geloofsrichtingen hun wortels in het boeddhisme. De bekendste is Sokka Gakkai. Hierdoor kwamen deze eerder genoemde geschiedschrijvers tot de volgende gevolgtrekkingen: (i) hoewel nieuwe religieuze bewegingen voortdurend ontstaan, bestaan deze in de meeste gevallen maar heel kort. Ze ontstaan rond een charismatisch, profetisch, of “openbarend” persoon en raken vaak na 2–3 jaar weer in de vergetelheid en (ii) de weinige die zich wisten te handhaven, werden uiteindelijk erkend als volledig bonafide religieuze tradities. Neem bijvoorbeeld de Mormonen, de Kerk van Christus, de Scientists, en de Zevende-dag Adventisten, die alle bij hun opkomst in de 19e eeuw sterk onder vuur lagen, maar nu als “bonafide” geloofsgemeenschappen worden beschouwd. De Bahai gemeenschap is een niet-Noord-Amerikaans voorbeeld van ditzelfde verschijnsel, evenals het Japanse Sokka Gakkai met zijn boeddhistische wortels.

Godsdienstsociologen deden ook een belangrijke ontdekking toen ze opmerkten dat een van de verschillen tussen de eerdere nieuwe religieuze bewegingen en die welke in de tweede helft van de 20e eeuw in Amerika ontstonden, hun sociale milieu was. Nieuwe religieuze bewegingen ontstaan gewoonlijk binnen de minst bevoorrechte sociale milieus. Dit verschijnsel manifesteert zich duidelijk aan iedereen die verzeild raakt in de gettowijken van Amerikaanse steden (of de favelas in Latijns-Amerika, of de sloppenwijken rond de steden in Afrika), of een bezoek brengt aan de armen op het platteland: daar zou men tal van onbekende religieuze groeperingen ontdekken. Maar in die sociale milieus wordt daaraan niet zoveel aandacht geschonken. Nieuw aan de religieuze bewegingen van eind twintigste eeuw is dat zij een heel ander sociaal milieu aanspreken: de jongeren uit de gewone en hogere middenklasse. (Zie Bryan Wilson, *The Social Impact of New Religious Movements* [De sociale invloed van nieuwe religieuze bewegingen], New York, 1981). Het is goed voor te stellen dat ouders uit de midden- en hogere stand van de maatschappij van streek raken als zij ontdekken dat hun 25-jarige zoon, na zijn studie aan Harvard voltooid te hebben, nu een volgeling is van een Koreaanse messias, of dat hun dochter van 24, afgestudeerd aan de Universiteit van Toronto, nu op de luchthaven “Hare Krishna” staat te zingen. Maar we weten uit de geschiedenis – de ouders van de Heilige Thomas van Aquino sloten hun zoon bijvoorbeeld een jaar lang op toen hij wilde toetreden tot de Dominicanen, destijds een nieuwe religieuze orde – dat zulke reacties vaker voorkwamen wanneer volwassen kinderen zich aansloten bij nieuwe of ongebruikelijke religieuze tradities. De jonge volwassenen die zich aangesproken voelden door de populaire, nieuwe religies van de jaren 60 en 70 waren arm noch verwaarloosd. Zij behoorden tot de midden- en bovenlagen van de middenklasse in de maatschappij. Daarbij komt dat deze bewegingen meestal veel kleiner waren dan door de

media werd gesuggereerd. Het aantal leden van de meeste nieuwe religieuze gemeenschappen in Canada liep bijvoorbeeld in de honderden of duizenden, in plaats van tien- of honderdduizenden zoals vaak door tegenstanders van deze nieuwere gemeenschappen werd gesuggereerd. Enkele groeperingen in Canada hadden echter meer aanhangers.

De “nieuwe religies” waren voor religieuze wetenschappers een verschijnsel dat sommige gangbare opvattingen in een nieuw licht plaatsten, maar – voorzover ik weet – twijfelde geen enkele religieuze wetenschapper eraan dat we bij “nieuwe religies” te maken hadden met religieuze verschijnselen. De vraag of het nu om “goede religies” of “slechte religies” ging, werd in uitgebreide openbare discussies vaak breed uitgemeten, maar religieuze wetenschappers twijfelden er geen moment aan dat het om religieuze verschijnselen ging. (Zie J. Gordon Melton, *Encyclopedic Handbook of Cults in America* [Encyclopedisch handboek van cultussen in Amerika], New York, 1986 en *The Encyclopedia of American Religions* [Encyclopedie van Amerikaanse religies], Detroit, 1989; hierin zijn ook de “nieuwe religies” opgenomen.)

IV. Is Scientology een Religie?

Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen de moderne academische theologische studie, zoals die is ontstaan in de 19e en 20e eeuw, en de klassieke theologische studierichtingen. Terwijl het doel van theologie was om het geloof tot uitdrukking te brengen van een bepaalde gemeenschap (christelijk, joods, islamitisch, hindoeïstisch, etc.) – wat gewoonlijk het christelijk geloof uit het westen betekende – is de academische studie van religie erop gericht een analyse en beschrijving van alle religieuze verschijnselen te bieden. Daarom was een van de eerste opgaven voor de hedendaagse tak van studie van religie het loskoppelen van het begrip religie van de gebruikelijke identificatie met het christendom. Standaardschrijvingen van het begrip religie in woordenboeken vereenzelvigen het algemene begrip religie nog steeds meestal met de karakteristieke kenmerken van met name het christendom en andere monotheïstische religies. Deze definities geven vaak aan dat het enige of centrale kenmerk van een religie het “geloof in een Opperwezen” is. Maar religieuze wetenschappers kenden ook grote, eeuwenoude religies waar dit “geloof in een Opperwezen” geen deel van uitmaakt. De belangrijkste voorbeelden hiervan waren het boeddhisme, vooral in zijn theravadinistische vormen, waar een dergelijke geloofsovertuiging expliciet werd afgewezen, en het jainisme, dat deze geloofsovertuiging eveneens expliciet afwees. Toch waren deze religies al meer dan 2000 jaar oud. Daarnaast beperkten de confucianistische tradities de nadruk op het transcendente en legden zij vooral nadruk op goede menselijke betrekkingen. En bij het hindoeïsme worden we geconfronteerd met een veelheid van goden en godinnen, en niet slechts één “Opperwezen”. Daarnaast namen de zeer mystieke tradities van de monotheïstische westerse geloofsvormen vaak een kritisch

standpunt in met betrekking tot de voorstelling van God als “Opperwezen” en stonden zij erop dat de Werkelijkheid van God dergelijke opvattingen te boven gaat. Daarom werd het als essentieel gezien om tot een definitie of interpretatie van het begrip religie te komen die geschikt was voor de grote verscheidenheid aan religieuze tradities door de eeuwen heen.

Tegelijkertijd erkende men dat de religieuze tradities van de mensheid tevens een dimensie bevatten die aardse begrippen te boven gaat. Deze dimensie of werkelijkheid werd echter op zeer uiteenlopende wijzen aangeduid. Terwijl christenen vooral het streven kenden naar een “verbond met God” en moslims gericht waren op “onderwerping aan Allah”, trachtten boeddhisten meer tot “innerlijke verlichting” ofwel “satori” te komen, wilden hindoes de “eeuwige atman” of “het Zelf” bereiken, en streefden de jainisten naar het cultiveren van een “gezonde geest”. Dus omvat de definitie van religie zoals deze bij moderne wetenschappelijke studie van religies naar voren kwam enige erkenning van “het hogere”, maar wel in een zodanig brede zin dat de definitie tevens die religies omvat die het begrip “Opperwezen” niet kennen of een dergelijk concept expliciet afwijzen uit naam van een andere opvatting van “het Hoogste”. Terwijl iedere religie een *sacrale* dimensie van het leven identificeert, identificeert niet iedere religie dit sacrale met een “Opperwezen”.

Terwijl het westerse protestantse christendom vooral de nadruk legt op *geloof* als de kern van de religie, leggen andere religieuze richtingen, christelijke en niet-christelijke, het accent meer op *praktijken*. Bij het boeddhisme, bijvoorbeeld, vormt de uitoefening de essentie: het ritueel van de achtvoudige weg als de te volgen weg om het lijden te overwinnen. In het hindoeïsme zien we een lange “weg naar het hoogste”, waarbij het hele leven bestaat uit uitoefening (*rajyoga*) of arbeid (*karmayoga*). Maar uitoefening van religie bestaat niet alleen uit meditatie, bezinning of handelingen. Het omvat ook bidden, ethisch gedrag, gezins- en familiebetrekkingen, en een groot aantal andere zaken. Bij alle religieuze tradities gaat het, weliswaar in verschillende mate, erom het hele leven te leven overeenkomstig de idealen van de betreffende religie, met andere woorden: een voorbeeldig leven te leiden. Het praktiseren overeenkomstig de idealen en de ethische richtlijnen van een bepaalde religieuze belevingswijze werd dan ook gezien als een medebepalende factor voor het begrip van wat een religie is. Daarbij komt dat de uitoefening, zoals we die tegenkomen in religieuze gemeenschappen en geloofsrichtingen, vaak neerkomt op het uitoefenen van rituelen.

De moderne studie van religie moest dan ook rekening houden met nog een aspect van religieus leven, namelijk het rituele aspect. Riten en rituelen zijn gestructureerde handelingen binnen de religieuze gemeenschap, die de bezinning op de hoogste dimensies van het leven vergemakkelijken. In sommige Chinese tradities werden riten beschouwd als essentieel om

de kosmische orde in stand te houden en bestonden deze uit uitvoerige manifestaties die meerdere dagen duurden. Bepaalde religieuze tradities relativeren het belang van rituelen, zoals bijvoorbeeld de Quakers, maar zelfs zij beschouwen de “samenkomst in stilte” als essentieel voor hun gemeenschap. Hoewel de rituele aspecten sterk verschillen van traditie tot traditie – of zelfs binnen één bepaalde traditie, zoals te zien is bij de rituele praal van het katholicisme en de rituele eenvoud van het mennonitische ontmoetingscentrum – vormen deze niettemin een aspect van het religieus leven van de mensheid.

Deze elementen van geloof, uitoefening en rituelen staan niet volledig op zichzelf maar komen samen in het leven van de religieuze gemeenschap en vormen zo de kenmerkende *levenswijze* ofwel de *cultuur* van deze gemeenschap. Hindoes zijn bijvoorbeeld mensen die een samenstel van geloofsovertuigingen, gebruiken en riten delen, die alle dienen om hun manier van leven te vergemakkelijken; een manier van leven die zowel aardse als bovenaardse aspecten kent. De Latijnse oorsprong van het woord religie, *religare*, betekent “samenbinden”, en hier zien we de dubbele betekenis van dat “samenbinden”. Enerzijds is daar het “samenbinden” van “het menselijke en het goddelijke” door middel van een religie, anderzijds vinden we het “samenbinden” van mensen in een religieuze gemeenschap.

In het licht van deze overwegingen is er binnen de moderne studie van religie een concept ontstaan van religie als een *gemeenschap van mannen en vrouwen die zijn verbonden door een samenstel van geloofsovertuigingen, gebruiken, gedrag en rituelen die de intentie hebben, met behulp van deze belevingswijze, de menselijke en sacrale/goddelijke levensvorm met elkaar te verbinden*. Het is hierbij echter van belang dat ieder aspect van deze definitie van religie – gemeenschap, geloof, gebruiken, gedrag, rituelen, belevingswijze en goddelijkheid – wordt uitgelegd (a) vanuit de specifieke terminologie van de desbetreffende religieuze traditie en (b) met binnen een bepaalde traditie verhoudingsgewijs meer nadruk op bepaalde elementen dan op andere. Zo kan bijvoorbeeld in de orthodoxe joodse leer het aspect van “gemeenschapszin” meer nadruk krijgen dan bij het taoïsme of zelfs bij andere joodse geloofsrichtingen. Evenzeer kan het goddelijke aspect worden uitgelegd als een Overstijgende Werkelijkheid, zoals in het jodendom, of als een innerlijk maar nog niet gerealiseerd Zelf, zoals in veel hindoeïstische richtingen. Verschillen als deze doen geen afbreuk aan de definitie van religie, maar weerspiegelen gewoonweg de veelheid van religieuze verschijnselen die een moderne academische beschrijving van religie moet omvatten.

Met het bovenstaande als maatstaf kunnen we dan de vraag stellen of Scientology een religie is of niet. Het korte antwoord is “ja, absoluut”. We kunnen dit verduidelijken wanneer we het bovenstaande concept van religie nemen en dan naar Scientology kijken.

Vinden we binnen de Scientology Kerk een duidelijke verzameling geloofsovertuigingen met betrekking tot de betekenis en de uiteindelijke afloop van het menselijk leven? Zelfs de meest oppervlakkige bekendheid met de Scientology gemeenschap en haar geschriften zal leiden tot een bevestigend antwoord. Volgens haar eigen geschriften is Scientology een “toegepaste religieuze filosofie en technologie die een oplossing biedt voor de problemen van geest, leven en denken”. Deze “problemen van geest, leven en denken” zijn niet permanent, maar kunnen volgens Scientology overwonnen worden. Dat overwinnen van de “problemen van geest, leven en denken” ligt volgens Scientology besloten in bewustzijn en kennis. Bij dat bewustzijn en die kennis staan de *thetan* en de *Acht Drijfveren* centraal. Beide vereisen een korte uitleg om enkele centrale aspecten van de Scientology overtuigingen aan te geven.

Volgens Scientology bestaat de mens uit verschillende delen: het lichaam, het verstand en de *thetan*. De *thetan* in Scientology is analoog aan de ziel bij het christendom en de geest bij het hindoeïsme. Een deel van het probleem van het leven is dat mensen het bewustzijn van hun ware aard hebben verloren. Binnen Scientology betekent dit een bewustzijn van zichzelf als *thetan*. Toch zijn bewustzijn en kennis van zichzelf als *thetan* essentieel voor het welzijn en voortbestaan. Mensen verwarren vaak hun diepste werkelijkheid met het lichaam of het verstand, of zien zichzelf uitsluitend als lichaam en/of verstand. Maar voor Scientology is het van wezenlijk belang dat de mensen hun spirituele aard herontdekken en erkennen, namelijk, in Scientology termen, dat “men een *thetan* is”. Als *thetan* is de mens “spiritueel, onsterfelijk en ‘vrijwel onvernietigbaar”.

Aangezien het bewustzijn van zichzelf als *thetan* wordt versluierd door “engrammen” of verloren raakt in de verwarring van de *thetan* met het lichaam en/of het verstand, is een van de belangrijkste religieuze taken de eigen spiritualiteit te herwinnen. Dat is essentieel, want “de *thetan* is de bron van alle creatie en het leven zelf”. Deze bewustwording is de eerste stap bij de uitoefening van een religieus pad die er uiteindelijk toe leidt dat wij, in Scientology termen, *Clear* worden. Wanneer mensen zich bewust worden van hun ware aard volgens Scientology, en van de concentrische cirkels van de werkelijkheid, kunnen zij – zo geloven scientologen – vrij en creatief beginnen de Acht Drijfveren van het leven te doorlopen. (Zie *What is Scientology?* [Wat is Scientology?], uitgave 1992.)

De fundamentele opdracht van het leven is, volgens Scientology, voortbestaan op alle Acht Drijfveren. De eerste drijfveer is het “Zelf”, of de drijfveer van het leven om voort te bestaan als individu. Deze eerste drijfveer bestaat binnen steeds groter wordende cirkels van het bestaan, die reiken tot de achtste drijfveer of Oneindigheid. Aangezien de afbakening van de Acht Drijfveren een grondbeginsel is van Scientology, is het zinvol elke drijfveer kort samen te vatten.

Zoals al aangegeven, beginnen de drijfveren met het individuele bestaan of “Zelf” en de daarmee verbonden drang tot voortbestaan, en gaan vervolgens over in de tweede drijfveer, die bij Scientology “creativiteit” of “dingen maken voor de toekomst” wordt genoemd, waaronder ook het gezin en het grootbrengen van kinderen vallen. De derde drijfveer is “voortbestaan als groep”, dat deel van het leven dat betrekking heeft op vrijwillige gemeenschappen, vrienden, bedrijven, landen en volkeren. De vierde drijfveer is “de mensheid”, of de “drang als mensheid voort te bestaan door middel van de gehele mensheid en als mensheid”. De vijfde drijfveer is “levensvormen” of de “drang van alle levende wezens” tot voortbestaan. De zesde drijfveer is het “stoffelijke universum”. De zevende drijfveer is de “spirituele drijfveer” of de drang “van het fenomeen leven zelf om voort te bestaan”. De achtste drijfveer is “de drang te bestaan als ONEINDIGHEID”, of, wat anderen noemen, “een Opperwezen of Schepper”. “Met kennis van de drijfveren is iemand in staat om ieder willekeurig aspect van het leven makkelijker te onderzoeken en te begrijpen”. (*What is Scientology?*, [Wat is Scientology?] uitgave 1992, pag. 149.) Het is binnen het totaal van het leven of, in Scientology terminologie, op alle Acht Drijfveren, dat de religieuze reis en taak zich ontvouwen.

Vooraf binnen de Achtste Drijfveer treft men de erkenning door Scientology van “wat anderen noemen” het Opperwezen of de Schepper. Maar Scientology geeft de voorkeur aan de term “Oneindigheid” om het “allesomvattende” aan te duiden. De terughoudendheid van Scientology met betrekking tot “Oneindigheid” heeft parallellen in andere tradities. Voor dat Laatste Mysterie adviseren de mystici van elke traditie terughoudendheid, of zelfs het zwijgen.

Geloofsovertuigingen van Scientology aangaande de thetan hebben parallellen in andere religieuze tradities; hetzelfde geldt voor hun geloof in de Acht Drijfveren en de fundamentele spirituele aard van dingen. De religieuze zoektocht bij Scientology vertoont meer overeenkomsten met oosterse processen van verlichting en verwezenlijking dan met westerse varianten van de religieuze zoektocht, waarbij meer de nadruk wordt gelegd op het zich conformeren aan de Goddelijke Wil. Sommige wetenschappers opperen zelfs dat we bij Scientology te maken hebben met een soort “getechnologiseerd boeddhisme” (Zie F. Flinn in J. Fichter, eindredactie, *Alternatives to American Mainline Churches* [Alternatieven voor traditionele Amerikaanse kerken], New York, 1983), terwijl anderen meer de overeenkomsten met oosterse methodes van geestelijke ontwikkeling benadrukken. Maar het geloof in de Acht Drijfveren kan ook worden gezien als een equivalent van de middeleeuwse versie van de reis van de ziel naar God, die zijn hoogtepunt bereikt in de vereenzelviging met het laatste mysterie: God.

Evenals een aantal andere religieuze tradities ziet Scientology de religieuze zoektocht voornamelijk in religieus-therapeutische termen, dat wil zeggen dat het proces van de aanpak van de menselijke

problematiek een proces is van verwezenlijking van een verloren of verborgen menselijke spirituele kracht of levensdimensie. Bij het boeddhisme gaat het er bij dit probleem en dit proces om te komen van een staat van geen-verlichting naar een staat van verlichting, en bij het christendom van zondig naar gered, terwijl dit bij Scientology bestaat uit de weg van “preclear” naar “Clear” en hoger. Hierbij moet de staat van Clear worden begrepen als een bewustwording van iemands spirituele aard en verwezenlijkte spirituele vrijheid, bevrijd van de last van ervaringen uit het verleden en in staat een rationeel en deugdzaam leven te leiden. Dat is bij Scientology de aard van de religieuze zoektocht, het einddoel van het religieuze streven. Deze zoektocht houdt echter niet op bij de staat van Clear, maar gaat verder naar hogere niveaus van spirituele bewustwording en bekwaamheid op de hoogste of “Opererende Thetan” niveaus. Wie deze hoogste niveaus van voltooiing heeft bereikt, is in staat zichzelf en zijn omgeving te reguleren, of, zoals de Scientology leer het stelt, “oorzakelijk over leven, denken, materie, energie, ruimte en tijd” te zijn.

Dit nu, gekoppeld aan de eerder beschreven geloofsovertuigingen, is het praktiseren en uitoefenen van religie. Dit aspect van Scientology wordt in hun eigen terminologie vaak omschreven als “technologie”, ofwel de methodes om de principes in de praktijk te brengen. Bij de uitoefening van religie binnen Scientology staat het verschijnsel *auditing* centraal. Dit wordt door de scientologen beschouwd als een sacrament. Het is een proces waarbij men zich bewust wordt van de verborgen spirituele barrières die verhinderen dat men zich bewust wordt van zijn wezenlijke spirituele aard als thetan en dat men die aard op de juiste manier gebruikt. Deze hindernissen voor een volledig functionerend of verwezenlijkt leven worden “engrammen” genoemd. Een religieus instrument, bekend onder de naam “E-meter”, wordt bij auditing gebruikt om parochianen of Scientology aanhangers te helpen deze negatieve blokkades op de weg naar Clear te herkennen en te overwinnen. (Zie L. Ron Hubbard, *The Volunteer Minister's Handbook* [Het Scientology Handboek], Los Angeles, 1976). Het auditingproces vindt plaats tussen een religieus deskundige – een *auditor* die geestelijke of geestelijke-in-opleiding is bij de Scientology Kerk – en een persoon die auditing ontvangt, een *preclear*. Het auditingproces, waarbij te werk wordt gegaan volgens vastgestelde procedures en vragen, is erop gericht de preclear in staat te stellen zich bewust te worden van wat hij of zij is, en zijn bekwaamheden tot efficiënter leven te ontwikkelen. Scientologen geloven dat dit gebruik iemand in staat stelt de stap te doen van “een toestand van geestelijke blindheid naar de stralende vreugde van spiritueel bestaan”.

Dergelijke gebruiken hebben parallellen in de geestelijke disciplines van andere tradities die eveneens de bewustwording van iemands spirituele aard nastreven. Hoewel de technologie van de E-meter binnen Scientology uniek is voor de eeuw waarin wij leven, is de achterliggende gedachte dat niet. Het is te vergelijken met de rol van de mandala's in sommige boeddhistische tradities, of met meditatie met behulp van externe middelen in andere oosterse tradities.

Daarnaast is het nu precies de geloofsovertuiging van scientologen dat L. Ron Hubbard er zowel in is geslaagd inzicht te krijgen in de aard van de werkelijkheid als een praktisch uitvoerbare techniek te ontwikkelen om de ware aard van de mensheid te herontdekken. De geschriften van Hubbard gelden binnen de Scientology gemeenschap als teksten van een autoriteit, vergelijkbaar met de heilige geschriften van andere tradities: de Veda's bij het hindoeïsme, de Sutra's bij het boeddhisme, enz. Maar de inzichten van Hubbard zijn, zo stellen scientologen, niet slechts een kwestie van geloof, omdat ze kunnen worden bevestigd door ervaringen die voortkomen uit het praktiseren van de religieuze weg die Hubbard heeft ontwikkeld. Dit ademt ook de oude boeddhistische wijsheid uit die voorkeur geeft aan ervaring.

De uitoefening van religie door scientologen strekt verder dan deze centraal staande religieuze technologie en belevingswijze omdat, naarmate iemand dichter in de buurt komt van de staat van Clear en daarboven, al zijn daden vrijer en dynamischer worden en meer betekenis krijgen. Op hun weg naar dat doel lezen de scientologen hun teksten, beproeven hun geloofsovertuigingen, functioneren in de bredere samenleving, ontwikkelen hun innerlijk leven, trouwen, en proberen zij in al hun daden en hun gedrag de idealen van hun geloof te verwezenlijken. In de Scientology literatuur is een veelheid aan verwijzingen te vinden naar "Gedragscodes" en andere ethische richtlijnen die het leven van scientologen moeten vormgeven.

Religie is niet alleen maar een verzameling geloofsovertuigingen, rituelen en gebruiken. Het is ook een gemeenschap van mensen die zich verenigen door middel van die geloofsovertuigingen, gebruiken en rituelen. Dit aspect van religieus leven vinden we ook bij Scientology. In veel delen van de wereld zien we groepen scientologen regelmatig bijeenkomen als religieuze gemeenschap. Daar wordt gepreekt, gelezen uit de Scientology Geschriften, geluisterd naar opgenomen lezingen van L. Ron Hubbard, enz. – handelingen die zijn bedoeld om de betrokkenheid met het geloof te verdiepen en de kennis van dat geloof aan anderen over te brengen. De gemeenschap bestaat uit diegenen die in Scientology antwoorden en technieken gevonden hebben die zich richten op de fundamentele levensvragen. (Zie Eileen Barker, *New Religious Movements, A Practical Introduction* [Nieuwe religieuze bewegingen, een praktische inleiding], Londen, 1989.)

Conclusie: Op grond van deze beschouwing van Scientology in relatie tot de elementen van de moderne wetenschappelijke definitie van religie is Scientology onmiskenbaar een religie. Het heeft eigen onderscheidende geloofsovertuigingen van een onzichtbare spirituele orde, en daar ook een uiteenzetting van. Het heeft eigen onderscheidende religieuze gebruiken en rituelen en het heeft eigen gezaghebbende teksten en gemeenschapsvormende activiteiten.

V. Is Scientology een Gemeenschap met een Eredienst?

Evenzeer als het noodzakelijk was de moderne academische definitie van religie zodanig bij te stellen dat deze ook religieuze praktijken en geloofsovertuigingen omvat die buiten de kaders van de westerse monotheïstische tradities vallen, moest ook de moderne academische definitie van het begrip “eredienst” worden verruimd ten opzichte van de westerse context om tevens de gebruiken van oosterse religieuze en spirituele tradities te omvatten.

Historisch en wereldwijd gezien wordt een student theologie geconfronteerd met een groot aantal uiteenlopende “handelingen en gedrag van eredienst”. Bij de kosmische religieuze gebruiken van inheemse volkeren was de eredienst gericht op het kosmische ritme van de natuur en de Schepper. Nagenoeg alles wat in de gemeenschap gebeurde – van jagen tot planten, van geboorte tot dood – werd voorafgegaan door een ritueel of een vorm van eredienst. In de historisch-religieuze tradities van het westen waren gebed en ritueel de centraal staande handelingen bij eredienst. Hierbij kwam de verering op uiteenlopende wijze tot uiting: van het vijfmaal per dag in gebed Allah herdenken tot het in herinnering roepen van het verbond met Jahweh op de heilige dagen, en het consacreran van het “Lichaam van Christus” tijdens de dagelijkse missen van het rooms-katholieke geloof. In de oosterse tradities kan eredienst bestaan uit stille meditatie van een yogi in de eenzaamheid van het Himalaya-gebergte, of het herhaaldelijk scanderen van hemelwaarts gerichte jains ten overstaan van het beeld van een “tot wezenlijkheid gekomen ziel”, of de ingewikkelde Shinto rituelen ten overstaan van de “kami” die aanwezig zijn in elke waterdruppel en in ieder blad aan een boom, of de een week durende diensten van “zang en gebed” van de Tibetaanse boeddhisten die het idee van een god als Schepper afwijzen. Eredienst, als algemeen begrip, wordt door moderne studenten theologie gedefinieerd als een reeks religieuze handelingen die de vereniging met het onzichtbare Heilige bevorderen of de aandacht hierop richten. In wereldwijd en historisch perspectief gezien gaat het hierbij om een veelheid aan handelingen en gedragswijzen.

Binnen de Scientology Kerk vinden we een groot aantal activiteiten die het karakter hebben van eredienst. Handelingen die zijn ingesteld om de vereniging met en het zich richten op het Heilige te bevorderen. Deze kunnen worden vastgesteld in hun *auditing* proces (hierboven omschreven) en in hun opleiding en *training*. Auditing is het proces waarbij iemand de weg aflegt van “preclear” naar “Clear” en hoger; het is de Scientology manier om het bewustzijn te bevorderen van zichzelf als onsterfelijk spiritueel wezen, de *thetan* – die onzichtbare dimensie die centraal staat in de religieuze beleving. Maar net zo belangrijk binnen Scientology is opleiding en training. Door auditing wordt men vrij; door opleiding en training *blijft* men vrij en leert men “het doel te bereiken omstandigheden in het leven te verbeteren”.

Zoals we al eerder hebben aangegeven, komen de vormen van eredienst binnen een bepaalde religieuze traditie overeen met de beleving van wat heilig en/of ultiem is. Bij Scientology vormt het geheel van opleiding en training de activiteit die het mogelijk maakt dat men de Acht Drijfveren doorloopt naar de achtste drijfveer, Oneindigheid. Het geheel van opleiding en training wordt binnen Scientology niet gevormd uit willekeurig te volgen elementen en bestaan evenmin alleen maar uit “leren”. Het is veeleer het doorlopen van een exacte volgorde erin – in eigen tempo en volgens een “aftekenblad” – om de essentiële kennis te verwerven alsmede de vaardigheid om die kennis in het dagelijks leven toe te passen. Scientology biedt een verscheidenheid aan cursussen, van introductiecursussen tot cursussen die “kennis verschaffen over de fundamentele bekwaamheden van de thetan”.

Bekendere vormen van eredienst vinden we in de gemeenschappelijke rituelen die plaatsvinden wanneer scientologen bijeenkomen voor riten en ceremoniën. De Scientology literatuur beschrijft riten en rituelen die belangrijke gebeurtenissen tijdens de levenscyclus markeren: geboorte, doop, huwelijk, en dood. Deze riten en rituelen verbinden deze gebeurtenissen met de geheiligde diepten van het leven, zoals de Scientology gemeenschap die ziet. (Zie L. Ron Hubbard, *The Scientology Religion* [De Scientology Religie], Londen, 1974, voor beschrijvingen van een aantal van deze riten en rituelen). Deze levenscyclus-rituelen van Scientology kennen hun analoge gebruiken in vrijwel alle andere religieuze tradities. Zulke rituelen geven uiting aan de overtuiging dat het menselijk leven is verbonden met onzichtbare spirituele dimensies, die moeten worden herkend en erkend om het menselijk leven de staat van volledigheid en vervulling te laten bereiken.

Handelingen van eredienst kunnen zowel een persoonlijk als een gemeenschappelijk karakter hebben. Dit is wellicht het duidelijkst in relatie tot gebed, maar het is ook het geval bij meditatieve handelingen en spirituele activiteiten. Of het nu gaat om een soefi die alleen zit te bidden, of om een wervelende gebedsdans samen met anderen, men is bezig met een handeling van eredienst. Of het nu een eenzame boeddhist is op een glooiende helling in diepe meditatie verzonken, of het gemeenschappelijk zingen van een *sutra*, het gaat in beide gevallen om handelingen van eredienst.

Binnen Scientology treffen we zowel persoonlijke als gemeenschappelijke handelingen van eredienst aan. Maar binnen Scientology staat, net als bij de oosterse bewustwordingstradities, de persoonlijke inspanning centraal. Dit proces van bewustwording, of ontplooiing naar totale spirituele vrijheid, is binnen Scientology gebaseerd op auditing en training. Het is analoog aan de “goeroe-volgeling” relatie in de oosterse tradities. Bij de “goeroe-volgeling” relatie zijn de belangrijkste handelingen van eredienst innerlijke handelingen die, in het hindoeïsme,

de ontwikkeling bevorderen tot verwezenlijking van de *atman*, de ziel, wat tevens het Ultieme is. Er kan een verband worden gelegd tussen deze innerlijke handelingen en bepaalde uiterlijke handelingen, zoals yoga-houdingen of ademtechnieken, of zelfs met sommige andere innerlijke verrichtingen zoals het visualiseren van een beeld. Deze innerlijke spirituele impulsen kunnen kortere of langere tijd in beslag nemen en maken deel uit van de handelingen van eredienst van de gelovige. Bij veel oosterse tradities kunnen de ascetische en meditatieve vormen van training en gehoorzaamheid – die dienen om de spirituele bewustwording te vergroten – bij iemand soms vele maanden of zelfs jaren in beslag nemen, of plaatsvinden in essentiële afzondering als eenmaal richting is aangegeven door de leermeester. Ook wanneer de uitoefening plaatsvindt in afzondering, houdt deze nog steeds verband met het leven in een gemeenschap door gemeenschappelijke overtuiging, geloof en handelingen. Bij Scientology is dit de passende context voor auditing en training, waarbij de relatie tussen de religieus raadsman en de individuele nieuweling cruciaal is. Ook hier is er een analogie met de geestelijk leider in de christelijke kloostertradities, de dominee in de protestantse tradities, de goeroe in de hindoeïstische tradities, de lama in de Tibetaans-boeddhistische tradities.

In Scientology zijn deze innerlijke en spirituele handelingen, die horen bij auditing en training teneinde iemands spirituele aard te doen ontplooiën, ook gekoppeld aan groei in religieuze kennis en vorming. In de context van Scientology gaat het hierbij primair om het bestuderen van de geschriften en opgenomen lezingen van L. Ron Hubbard over Dianetics en Scientology. (Maar ook om de cursussen die hij heeft samengesteld en de films waarvoor hij het script schreef en die hij regisseerde.) Ook deze koppeling tussen spirituele uitoefening en bestudering van de geschriften wordt bij allerlei andere tradities teruggevonden. De klassieke hindoe-yogi betracht tegelijkertijd soberheid en leest zijn Veda's. De devote moslim leest zijn Koran en houdt zich aan de ramadan. Deze handelingen worden geacht elkaar te versterken bij het volgen van het spirituele pad.

Conclusie: In het licht van deze beschouwing over de gebruiken en handelingen binnen Scientology kom ik tot de conclusie dat bij Scientology bijeenkomsten sprake is van handelingen van eredienst, overeenkomstig de definities van de moderne religieuze wetenschap. De handelingen van scientologen tijdens hun bijeenkomsten voldoen aan de patronen en gebruiken die in het religieuze leven van de mens voorkomen.

M. DARROL BRYANT
26 september 1994